

Posudenie vedeckej, pedagogickej a vedecko-organizačnej práce doc. Mgr. M. Kanovského, PhD.
pre potreby inauguračného konania

Martina Kanovského poznám a mám možnosť sledovať ho v jeho odbornom aj osobnostnom vývoji od jeho nástupu ako odborného asistenta na vtedajšiu Katedru etnológie a kultúrnej antropológie, od roku 1998.

Jeho prínos pre etnológiu a socio-kultúrnu antropológiu budem hodnotiť v troch základných oblastiach – vo vedeckej a publikačnej, pedagogickej a vedecko-organizačnej. Samozrejme si uvedomujem, že uvedené oblasti len ťažko oddeliť, ako to nakoniec dokazujú aj aktivity doc. Kanovského.

Od samého začiatku, keď sa M. Kanovský predstavil etnologickej obci ako vyštudovaný filozof a historik, vyvolal polemiku, ba až *otras* v spôsobe uvažovania a v metodologickom prístupe k samej podstate etnológie, totiž k otázkam etnickej identity. Ako mladý autor sa dostal do situácie rebela, ktorý strhol oponu posudzovania etnických kvalít objektivistickými meradlami a vniesol do nich rozmer, ktorý sa dovtedy viac či menej obchádzal – totiž otázku deklarovaného členstva v skupine, bez ktorého skupina neexistuje, resp. nemá zmysel o nej hovoriť. Konštruktivistické vnímanie etnicity, ktoré Kanovský predstavil, narušilo viacero „pevných bodov“ dovtedajšieho etnologického bádania. Objektívne posudzovania prítomnosti či neprítomnosti charakteristických prvkov etnicity v skupine jej nositeľov sa už zdali byť dostatočne exaktne merateľné tak, že sa nimi dalo argumentovať dosť hodnoverne aj pred tvárou tvrdých vied. A vtedy tento mladý kolega, ktorý mal v tom čase už prečítané viaceré podnetné zahraničné práce o mentálnych reprezentáciách, prišiel s názorom o stvorení národa a jeho existencii cez nositeľov myšlienky, nie objektivizovaným vývojom cez prítomnosť merateľných znakov.

Ak by sme si mysleli, že len oprášil štúrovskú definíciu národa, kde sa tiež (na poslednom mieste) spomína *vlastné povedomie príslušnosti*, nebola by to pravda. V Kanovského textoch sa tento prvok považuje za základný stavebný kameň existencie etnika. Iste, nešlo celkom o *objav* mladého kolegu. Išlo však o jeho odvahu meniť zaužívané myslenie, a to v tak posvätnom, ba základnom rozmere etnológie, akým bola etnicita.

Tento čin nenechal reakcie na seba dlho čakať. Niesli sa v dvoch smeroch – jedna skupina kolegov poukazovala na viacerých príkladoch na skutočnosť, že *my sme toto dávno vedeli*, druhá skupina pohoršene krútila hlavami cítiac ohrozenie jadra etnologickej vedy. Aby to nebolo málo, Kanovský sa v potrebe vyjasnenia si hierarchie a prepojenia jednotlivých východísk našej disciplíny trúfol rozdeliť, definovať a hierarchizovať vzťah medzi etnografiou, etnológiou a kultúrnou, resp. sociálnou antropológiou. Opäť vyniesol na svetlo jedno tabu, ktoré naša disciplína úspešne prechádzala mlčaním v zmysle tradície, že vlastne všetky tri vedecké prístupy sa nedajú oddeliť a nie je medzi nimi hierarchický vzťah... Možno tu vskutku podcenil zložité dejiny disciplíny na Slovensku a etnologickú obec, ktorá necítila zvnútra potrebu prispôbiť sa novej terminológii.

Tretím, pre mňa pamätným etnologickým zápasom bola Kanovského diskusia o Geertzovi a jeho interpretatívnej metóde v etnológii. Jeho hlavným protiargumentom bol voluntaristický prístup v interpretatívnej metodológii. Seminár venovaný tejto problematike skončil tak, ako sa dalo predpokladať, remízou, keď sa oddelila aj Kanovského cesta od zaužívaných metodologických postupov v etnológii ku kognitívnemu prístupu v socio-kultúrno antropolologickej perspektíve.

Ďalšie jeho metodologické smerovanie si netrúfam hodnotiť preto, že som sa osobne k tomuto prístupu nepriklonila a teda sa necítim kompetentná vynášať o postupoch odborné súdy. Čo si však osobitne oceňujem je niekoľko výziev, ktoré Kanovského práca priniesla v metodologického hľadiska:

Už uvedené otváranie tradičných tabu, alebo jednoducho nezreflektovaných metodologických otázok. V 90-tych rokoch predstavovali pre našu disciplínu významný krok vpred na poli tvorivej diskusie, ktorá posúva každú vednú disciplínu v jej vývoji.

Sprístupnenie diela jedného z najvýznamnejších sociálnych antropológov 20. storočia, Clauda Levi-Straussa. Toto dielo nebolo neznáme, avšak jeho slovenské vydanie vo svojej komplexnosti znamenalo nový inšpiračný zdroj. Odbúrало sa obvyklé citovanie citovaného a dalo sa siahnuť priamo k Levi-Straussovmu textu. O kvalite Kanovského prekladu priniesol recenziu prof. Marcellini. Nechcem zľahčovať jeho pripomienky, avšak sa domnievam, že preklad nesie so sebou mnohé riziká, ktoré Kanovský z najväčšej časti so ctou prekonal a poskytol slovenskému čitateľovi bezprostredný prístup k jednému z ústredných diel svetového významu, rovnako pre etnológov ako aj pre antropológov.

Podobne vysoko hodnotím aj Kanovského učebnicu dejín sociálnej antropológie. Hneď v prvom listovaní ma prekvapil trochu iný výber osobností, než na ktoré sa sústredili iní autori podobných učebníc. Vidím v tom originalitu autorovho prístupu a považujem ju za užitočnú pomôcku pri výučbe dejín odboru tak pre študentov sociálnej antropológie ako aj etnológov.

Pedagogickú prácu doc. Kanovského je ťažko oddeliť od jeho vedecko-organizačných aktivít. Už počas pôsobenia na našej Katedre etnológie na FiF UK, kde učil kurzy z dejín vedy a z kognitívnych teórií náboženstiev presviedčal nás v kolegiálnych diskusiách, ako je dôležité budovať si okruh poslucháčov, ktorí prijímu jeho metodológiu, inými slovami budovať si „školu“. Bol to neobvyklý postup aj ambícia, keďže zaužívaným pedagogickým východiskom (zvlášť v bakalárskom štúdiu) bolo skôr otvárať a sprístupňovať poslucháčom široký diapazón tém a prístupov. Kolega Kanovský však svojou úspešnou koncentráciou na vybrané témy a to v evolučno-antropologickom a kognitívnom (vtedy aj novosťou inšpirujúcom) prístupe vskutku dokázal v magisterskom štúdiu inšpirovať skupinu poslucháčov a poslucháčok, ktorí sa ukázali aj v ďalších svojich životných kariérach ako veľmi úspešní absolventi a svojimi textami a vystúpeniami reprezentovali pri Kanovskom a pod jeho vedením nastúpenú metodologickú cestu.

Aj tento spôsob mal samozrejme svoje komplikácie – keď sa žiadalo poskytnúť slobodu a rozlet individuálnych ašpirácií, či keď naznačenou cestou bolo treba previesť aj menej talentovaných adeptov. Tieto okolnosti sú súčasťou vývoja a kolega Kanovský sa k nim staval konštruktívne, ako k výzvam. Tak sa mu darilo organizovať fungujúci neformálny doktorandský seminár WiP (work in progress), ktorý pracoval na dobrovoľnom základe a poslúžil ako platforma prvej konfrontácie zistení, postupov spracovania rôznorodých tém pre doktorandov aj spolupracovníkov z radov starších kolegov. Podobne výdatnou mierou prispel aj k zefektívneniu všeobecného doktorandského seminára, ktorý funguje v Ústave etnológie SAV. Doktorandský seminár dodnes používa mnohé pedagogické postupy, navrhnuté z jeho iniciatívy. Ešte zo spoločného pôsobenia na jednom pracovisku si spomínam aj na ambíciu založiť metodologickú letnú školu – kde sa však ukázalo, že na taký projekt nie je katedra a nakoniec ani približne v tom čase založené Centrum kultúrnej antropológie dostatočným zázemím. To už bolo v čase zrodu novej Fakulty sociálnych a ekonomických vied, kde sa doc. Kanovskému podarilo zrealizovať postupnými krokmi vznik nového pracoviska - dnešného Ústavu sociálnej antropológie. Učebné plány a štruktúru výučby prezentoval pred etnologickou obcou, čo považujem dodnes za veľmi otvorené riešenie. Nevie, nakoľko významná bola preňho táto vnútorná oponentúra, ak vôbec nejaká bola – skôr kolegova odvaha a odhodlanie vyvolávali prekvapenie a otázky o účelnosti a životaschopnosti takéhoto projektu.

V čase vzniku pracoviska sa plánoval tematicky zamerať na rómsku problematiku – toto zameranie sa postupne vytratilo – z toho vyvstáva moja otázka – aké boli okolnosti zmeny plánovanej koncepcie a ako vidí aplikovaný rozmer študijných plánov pracoviska ktoré založil, vedie a formuje, dnes?

V rámci kombinácie vedeckých a pedagogických aktivít doc. Kanovského je potrebné spomenúť aj jeho ďalšiu vedecko-organizačnú ambíciu – založenie Slovenskej asociácie sociálnych antropológov – do ktorej sa sústredili predovšetkým absolventi štúdia odboru, ako aj spolupracovníci na interdisciplinárnom poli, či niekoľkí etnológovia, ktorí svojimi témami a prácou inklinovali k širšiemu antropologickému zameraniu. Projekt SASA bol veľmi dobre premyslený – iste aj vďaka vízií, ktorú do neho vložil doc. Kanovský, možno organizačne a finančne postavený na príliš liberálnych základoch. Predsa ako organizačný počín ho možno hodnotiť ako prínosný nielen pre členskú základňu, ale aj širšiu vedeckú obec – vzhľadom napr. na otvorenie celoodborovej diskusie k etickým otázkam výskumu, ale tiež vzhľadom na rad publikačných výstupov, podporu a udržanie študentského časopisu Speculum, ako aj medzinárodnú spoluprácu, ktorú SASA dodnes v svojich rámcoch organizuje a garantuje.

V súvislosti s medzinárodnou spoluprácou je potrebné pri hodnotení doterajšej práce doc. Kanovského vyzdvihnúť jeho pripravenosť a otvorenosť k jej najrôznejším druhom – od učenia po výskumy, a to nie len na základe vlastného vycestovania a účasti vo výskumných tímoch, alebo pôsobenia na katedrách, ale aj obohatenie domáceho vedeckého života a pedagogického pôsobenia na základe svojich kontaktov. Takto sme cez Kanovského iniciatívu mohli zažiť na pôde FSEV, ale aj v celo univerzitnom rámci návštevy a prednášky viacerých významných osobností, antropológov svetového formátu.

Za vážnu súčasť komplexného zamerania práce Martina Kanovského považujem jeho popularizačné aktivity. Možno v nich nejde natoľko o popularizáciu samotných vedeckých postupov a výsledkov, ako o ich vklad do bežného politicko-spoločenského diskurzu – či už sa týka otázok školského vzdelávania, rasových predstáv alebo spoločenských napätí, ktoré prinášajú aktuálne otázky migrácie a s nimi spojené spoločenské reakcie.

V závere môjho hodnotenia rekapitulujem, že vo vedecko-publikačnej, pedagogickej aj vedecko-organizačnej práci doc. Martin Kanovský predstavil vďaka svojej odbornej pripravenosti, osobnostnej cieľavedomosti a pracovnému nasadeniu projekty, z ktorých vyšli výsledky – jeho vlastné aj kolektívne medzinárodne aj v domácej vede vysoko hodnotené a citované publikované texty, vedecká škola kognitívnej antropológie na Slovensku, univerzitné pedagogicko-vedecké pracovisko, ako aj ďalšie výsledky významné pre vnútorné fungovanie vedeckej komunity ako aj širšie spoločenské dianie. Na základe uvedených faktov a hodnotení navrhujem, aby bol doc. Mgr. Martin Kanovský, PhD. inaugurovaný ako profesor v odbore 3.1.15 sociálna antropológia.

V Bratislave, 9.9.2016

prof. PhDr. Marta Botiková, CSc.